

יוזמת ויצמן-בת ים: סיכום שלב הילדות וההתבגרות מחקר הערכה מסכמת

לילך זוהר רות טוקטלי
וצ'סלב קונסטנטינוב יואה שורק

עריכת לשון: רעיה כהן
תרגום לאנגלית (תקציר): חני מנור
עיצוב גרפי: אפרת ספיקר

עורכת ראשית: רויטל אביב מתוק

מחקר זה הוזמן על ידי ג'וינט-אשלים ומומן בסיועו

מכון מאירס ג'וינט ברוקדייל

ת"ד 3886 ירושלים 9103702

טלפון: 02-6557400

brook@jdc.org | brookdale.jdc.org.il

ירושלים | סיוון תשפ"ב | יוני 2022

מבוא

יוזמת 'ויצמן-בת ים' (להלן: **היוזמה**) החלה לפעול בשנת הלימודים תשס"ז (2006-2007) ביוזמתה ובמימונה של ג'יין ויצמן, פילנתרופית וחברת הוועד המנהל בארגון הג'וינט העולמי (JDC). היוזמה הופעלה באמצעות ג'וינט-אשלים ובשיתוף עיריית בת ים, משרד החינוך ובהמשך גם בשיתוף של עמותת 'יובלים' וקרן 'מוריה'. מטרת היוזמה הייתה לסייע לתלמידים המשתתפים בה להצליח בלימודים כדי לתרום להשגת מטרת-העל של היוזמה – השתלבות מיטבית של המשתתפים בחברה בתור מבוגרים. בסך הכול השתתפו ביוזמה 174 תלמידים משלושה שנתונים עוקבים, והמשתתפים בה נחלקו לשלוש קבוצות מרכזיות: תלמידים ממשפחות של יוצאי אתיופיה, תלמידים ממשפחות עולים שאינם יוצאי אתיופיה ותלמידים ילידי הארץ. היוזמה סיפקה לתלמידים מענים משותפים ופרטניים במשך כל שנות לימודיהם, במגוון תחומים. מכון מאירס-ג'וינט-ברוקדייל ליווה את היוזמה במחקר במשך 14 שנות פעילותה (משנת 2006 ועד שנת 2020). דוח זה מסכם את שנות הפעילות של היוזמה בשלב הילדות וההתבגרות של המשתתפים ועד הגיעם לגיל 18.

מטרת המחקר

מטרת המחקר הייתה לבצע הערכה מסכמת ולבחון (1) את ההתפתחות של היוזמה ואת יישומה משלב הילדות וההתבגרות של המשתתפים בה ועד הגיעם לגיל 18; (2) את מטרות היוזמה, חוזקותיה, אתגרים ביישומה ותרומותיה; (3) את התשומות והתפוקות של היוזמה; (4) את תוצאות היוזמה מבחינת הישגים בבחינות הבגרות של משתתפיה שלמדו בבתי הספר 'המר-דרכא' ו'בית ונגן-דרכא'.

שיטות המחקר

במחקר ננקטו שיטות איכותניות וכמותיות. המערך האיכותני כלל ארבעה ראיונות עומק חצי מובנים עם בעלי תפקידים האחראים להפעלת היוזמה ולניהולה וכן ניתוח מידע מדוחות מחקר קודמים ומסמכי עבודה פנימיים של היוזמה. הנתונים נאספו בחודש יולי בשנת 2021 ונותחו באמצעות תוכנת Atlas.ti Web בגישה התמטית. המערך הכמותי כלל ניתוח של המענים שניתנו לתלמידים לאורך שנות הפעלת היוזמה וכן ניתוח הישגי בחינות הבגרות של משתתפי היוזמה. כלל הניתוחים הכמותיים נעשו באמצעות תוכנה לעיבוד נתונים – SPSS – בגרסה 24.

ממצאים

יוזמת ויצמן-בת ים נוסדה בשאיפה לקדם ניעות חברתית ושוויון הזדמנויות בין תלמידים מקבוצות אוכלוסייה מוחלשות ובין תלמידים מקבוצות אוכלוסייה חזקות יותר. היוזמה התמקדה בעיקר במענים בתחום הלימודי וכן במענים רגשיים וחברתיים; אחריהם באו

מענים רפואיים ופרה-רפואיים ומענים כלכליים. רוב המענים יועדו לתלמידים, אך היו גם מענים משותפים להורים ולילדים. מענים רבים התמקדו במשתתפי היוזמה שלמדו בבתי הספר 'המר' ו'בית וגן' וגם במשתתפים יוצאי אתיופיה.

ניכר כי היוזמה השיגה תוצאות ממשיות בתחום הלימודי, בתחום החברתי-רגשי ובהיבטים נוספים, ותרומתה ניכרת בקרב התלמידים, משפחותיהם והקהילה בהיבטים מגוונים. נראה אם כך כי היוזמה עמדה במטרותיה וחיזקה את האפשרות לשילוב מיטבי של משתתפי בחברה הישראלית בהיותם מבוגרים.

מבוא

יוזמת 'ויצמן-בת ים' (להלן: **היוזמה**) החלה לפעול בשנת הלימודים תשס"ז (2006-2007) ביוזמתה ובמימונה של ג'יין ויצמן, פילנתרופית וחברת הוועד המנהל בארגון הג'וינט העולמי (JDC). היוזמה הופעלה באמצעות ג'וינט-אשלים ובשיתוף עיריית בת ים, משרד החינוך ובהמשך גם בשיתוף של עמותת 'ובלים' וקרן 'מוריה'. מטרת היוזמה הייתה לסייע לתלמידים המשתתפים בה להצליח בלימודים כדי לתרום להשגת מטרת-העל של היוזמה – השתלבות מיטבית של המשתתפים בחברה בתור מבוגרים. בסך הכול השתתפו ביוזמה 174 תלמידים משלושה שנתונים עוקבים, והמשתתפים בה נחלקו לשלוש קבוצות מרכזיות: תלמידים ממשפחות של יוצאי אתיופיה, תלמידים ממשפחות עולים שאינם יוצאי אתיופיה ותלמידים ילידי הארץ. היוזמה סיפקה לתלמידים מענים משותפים ופרטניים במשך כל שנות לימודיהם, במגוון תחומים. מכון מאירס-ג'וינט-ברוקדייל ליווה את היוזמה במחקר במשך 14 שנות פעילותה (משנת 2006 ועד שנת 2020). דוח זה מסכם את שנות הפעילות של היוזמה בשלב הילדות וההתבגרות של המשתתפים ועד הגיעם לגיל 18.

מטרת המחקר

מטרת המחקר הייתה לבצע הערכה מסכמת: (1) לבחון את ההתפתחות של היוזמה ואת יישומה משלב הילדות וההתבגרות של המשתתפים בה ועד הגיעם לגיל 18; (2) לבחון את מטרת היוזמה, חוזקותיה, אתגרים ביישומה ותרומותיה; (3) לבחון את התשומות והתפוקות של היוזמה; (4) לבחון את תוצאות היוזמה מבחינת הישגים בבחינות הבגרות של משתתפיה שלמדו בבתי הספר 'המר' ו'בית וגן'.

שיטות המחקר

במחקר ננקטו שיטות איכותניות וכמותיות. המערך האיכותני כלל ארבעה ראיונות עומק חצי מובנים עם בעלי תפקידים האחראים להפעלת היוזמה ולניהולה וכן ניתוח מידע מדוחות מחקר קודמים ומסמכי עבודה פנימיים של היוזמה. הנתונים נאספו בחודש יולי בשנת 2021 ונותחו באמצעות תוכנת Atlas.ti Web בגישה התמטית. המערך הכמותי כלל ניתוח של המענים שניתנו לתלמידים במשך שנות הפעלת היוזמה וכן ניתוח הישגי בחינות הבגרות של משתתפי היוזמה. כלל הניתוחים הכמותיים נעשו באמצעות תוכנה לעיבוד נתונים – SPSS – בגרסה 24.

ממצאים

מטרות היוזמה בתחום הלימודי-אקדמי ובתחום הרגשי-חברתי

לדברי המרואיינים, מטרה מרכזית של היוזמה הייתה לסייע לתלמידים להצליח בלימודים ולסיים את בית הספר התיכון בהצלחה עם תעודת בגרות, כדי שיתאפשר להם להמשיך ללימודים אקדמיים ולהשתלב היטב בחברה בבגרותם. אחת המטרות הנוספות

של היוזמה הייתה לפעול להגברת המעורבות של ההורים בתפקוד הלימודי-אקדמי של ילדיהם, זאת כדי לסייע לממש את מטרת-העל בתחום הלימודי-אקדמי. מטרה מרכזית נוספת של היוזמה הייתה לשפר את רווחת משתתפיה במכלול תחומי החיים, בין השאר כדי שיהיו פנויים יותר ללימודים. עוד מטרה בתחום החברתי הייתה ליצור קהילה של משתתפי היוזמה המתנהלת כמו משפחה – קהילה שיש בה תחושת שייכות ליוזמה ושנבנים בה קשרים ארוכי-טווח בין כלל המשתתפים ובין בני משפחותיהם. המרואיינים גם הדגישו את חשיבות הקשרים בין עובדי היוזמה ובין המשתתפים בה וכן בין היוזמת, גברת ויצמן, ובין המשתתפים. מטרה נוספת בתחום החברתי הייתה להגביר את תחושת השייכות לחברה הישראלית. חלק מהמרואיינים אף ציינו שאחת ממטרות התוכנית הייתה ללמד את המשתתפים ומשפחותיהם על זכויותיהם ועל אופן מימושו. לבסוף ציינו המרואיינים כי עוד מטרה של היוזמה הייתה להנחיל למשתתפיה ערכים של התנדבות ותרומה לחברה, כלומר, לכוון להתנדבות ולעשייה חברתית ענפה.

התפתחות יוזמת ויצמן-בת ים עם השנים

1. הרכב המשתתפים ביוזמה

היוזמה החלה את פעילותה בקרב תלמידי כיתה א': בשנת תשס"ז – החלה פעילות היוזמה עם תלמידי כיתה א' באותה שנת לימודים – שנתון 1; בשנת תשס"ח צורפו תלמידי כיתה א' באותה שנה – שנתון 2; לבסוף, בשנת תשס"ט צורפו ליוזמה תלמידי כיתה א' של אותה שנה – שנתון 3 (שנתון 2 היה אז בכיתה ב' ושנתון 1 היה בכיתה ג'). החל משנת הלימודים תשס"ט (2009-2008) היוזמה המשיכה ללוות את כל התלמידים משלושת שנתונים אלו על פני כל שנות לימודיהם. בשנת תשע"ג (2013-2012), עם הכניסה של שנתון 1 ביוזמה לחטיבת הביניים, השתתפו בה 174 תלמידים. במהלך שנות הלימודים, עד סוף הלימודים בתיכון, הצטמצם מספר המשתתפים ביוזמה משלל סיבות, ובסופו של דבר נותרו 148 תלמידים שהשתתפו ביוזמה עד סיום הלימודים בתיכון.

היוזמה יועדה מלכתחילה לקבוצה הטרוגנית: תלמידים יוצאי אתיופיה, עולים שאינם יוצאי אתיופיה (לרוב עולים מסוריה) וילידי הארץ. התלמידים היו כולם ממעמד חברתי-כלכלי בינוני ונמוך. הפעילות החלה בבית הספר היסודי ממלכת-דתי הרא"ל. ביוזמה הקפידו לשמור על הטרוגניות בקרב קבוצת המשתתפים, ולשם כך אף צורפו אליה כמה תלמידים משכונות סמוכות, והם הוסעו לבית הספר במימון היוזמה. לא היו ביוזמה תנאי קבלה מיוחדים, כגון עמידה ברף ציונים כלשהו או התמדה בנוכחות בבית הספר.

במרבית התחומים שנמדדו נמצאו הבדלים ניכרים בקרב משתתפי היוזמה בין משתתפים ממשפחות יוצאות אתיופיה למשתתפים ממשפחות שאינן יוצאות אתיופיה. כך למשל, שיעור גבוה יותר מהתלמידים יוצאי אתיופיה היו ממשפחות עם ארבעה ילדים ויותר, לעומת התלמידים שאינם יוצאי אתיופיה: 58.0% לעומת 27.0% בהתאמה; ושיעור גבוה יותר של תלמידים יוצאי אתיופיה היו ממשפחות שבהן מפרנס יחיד: 52.0% לעומת 38.0% בהתאמה.

2. דרכי עבודה ביוזמה בחלוקה לפי שלבי הלימוד במערכת החינוך

כשהיו משתתפי היוזמה בבית הספר היסודי לא היו כמעט הבדלים ביניהם במענים שקיבלו במגוון התחומים, ובעיקר בתחומים הרגשי, החברתי, הלימודי, הרפואי והפרה-רפואי. כדי להבטיח את התיאום והרצף בין המענים ניתנו רובם בבית הספר ובשעות

פעילותו: חלקם במהלך יום הלימודים וחלקם אחריו, במסגרת 'יום לימודים ארוך'. צוותי חינוך והורים הדגישו את שביעות הרצון ממתן השירותים בתוך בית הספר, מכיוון שסברו שכך אפשר לנהל ביתר קלות מעקב פרטני אחר הילדים ולהגביר את נגישות השירותים בעיקר למשפחות שבהן ההורים עובדים. *בחיבת הביניים* עברו רוב משתתפי היוזמה ללמוד בשני בתי הספר של 'דרכא', בבת ים (בתי ספר שבדרך כלל המשיכו בהם תלמידי הרא"ל את לימודיהם): 'בית וגן' לבנות ו'המר' לבנים. שאר המשתתפים המשיכו לבתי ספר אחרים ברחבי בת ים ובקרבתה.

בשלב זה התגבשה הבנה שיש לשנות את מודל היוזמה – מהסתכלות כוללת על המשתתפים להסתכלות פרטנית – ולכל אחד ממשתתפי היוזמה הותאמה מעטפת מענים אישית, בשעות הפעילות בבתי הספר ובשעות אחר הצהריים. בתקופת הלימודים בתיכון, עיקר הליווי מטעם היוזמה במישור הלימודים נעשה סביב בחינות הבגרות. לצד זה המשיכה היוזמה לספק לתלמידים מענים בתחום החברתי, הרגשי והרפואי. חלק ממשתתפי היוזמה אף קיבלו סיוע שנועד לממן קורסים מקצועיים. כמו כן ניתן להם ליווי סביב המעבר למסגרות שירות לאומי או שירות צבאי ולשלב הבגרות. החל משנת הלימודים תשע"ח (2017-2018), שבה סיים שנתון 1 את לימודיו, התוכנית מלווה את משתתפיה בשלב הבגרות הצומחת בצומתי חיים למיניהם: בשירות הצבאי/הלאומי ובשחרור ממנו, בקבלה ללימודים אקדמיים ו/או מקצועיים ובמהלכם וכן בהשתלבות בתעסוקה ובתהליכי הקמת משפחה. כמו כן התוכנית ממשיכה לספק לבוגריה מענים בתחום הבריאות ובקידום האישי והתעסוקתי.

התשומות שניתנו ביוזמה על פני השנים

כדי לממש את מטרות היוזמה הושקעו לאורך השנים תשומות רבות וניתנו למשתתפיה מענים רב-תחומיים נרחבים.

1. תיאור התשומות

בשש השנים הראשונות להפעלת היוזמה כללו המענים תשומות משותפות לכלל תלמידי היוזמה. כדי לתגבר את כוח האדם בבית הספר הועסקו בעלי מקצוע נוספים, כגון מורים, מפעילים של היוזמה ומטפלים, עובדת סוציאלית ומגשרת דוברת אמהרית. כמו כן מורות בית הספר קיבלו הדרכות בתחומי אוריינות ועבודה בכיתה הטרוגנית. נוסף על כך, כיתות א' פוצלו לכיתות קטנות יותר, בניין בית הספר שופץ, הכיתות צוידו בספרים ובעזרים לימודיים ונבנו מרחבי טיפול ולמידה ייחודיים. הופעל גם יום לימודים ארוך, ובו ניתנו ארוחת צהריים חמה ופעילויות במועדונות. נוסף על כך נעשו פעולות כדי להדק את הקשר בין בית הספר להורים, באמצעות הדרכות משותפות להורים של תלמידי היוזמה. פעולות נוספות שנעשו היו חיזוק הקשר עם אגפי עירייה ויצירת קשרים עם ארגוני מגזר שלישי. עם המעבר של תלמידי היוזמה לחטיבות הביניים שופצו ושודרגו בנייני חטיבות הביניים שאליהן עברו מרבית התלמידים (בבתי הספר 'המר' ו'בית וגן'). בתקופה זו גם תרמה היוזמה למימון שיפוץ במועדון הנוער 'החממה'. היוזמה גם מימנה פעולות העשרה וכן אירועים כגון מסיבות בר/בת מצווה לתלמידים ולתלמידות. במשך שנות פעילות היוזמה ביקרו הצוותים בבתיהם של מרבית המשתתפים.

2. תיאור סטטיסטי של התשומות

להלן פירוט של שיעור התלמידים שקיבלו מגוון סוגי מענים בכל שנות השתתפותם ביוזמת ויצמן-בת ים – שיעור מצטבר של המענה שניתן לתלמיד המשתתף ביוזמה בכל שנות הלימודים שלו.

- **מענים בתחום הלימודי** – 100% מהתלמידים קיבלו לפחות מענה אחד בתחום הלימודי. 99.3% מהם קיבלו סיוע בלימודים בהתאם לצורכיהם: שיעורי עזר פרטניים או קבוצתיים, הוראה מתקנת ועוד. 41.2% מהתלמידים קיבלו פרס לעידוד לימודי אנגלית (שובר לרכישת ספרים באנגלית למשל); 38.5% מהתלמידים אובחנו אבחון לימודי ו-2.7% מהתלמידים השתתפו בקורס פסיכומטרי.
- **מענים בתחום החברתי** – 98.0% מהתלמידים השתתפו בחוגים ובפעילויות העשרה. המענים בתחום החברתי היו קבוצתיים בשלב הלימודים בבית הספר היסודי. בשלב הלימודים בחטיבת הביניים ובתיכון היו המענים פרטניים וניתנו לפי רצון התלמיד. 13.5% מהתלמידים נבחרו להשתתף במחנה קיץ 'סארוואש' בהונגריה מטעם ג'וינט ישראל; 11.5% מהתלמידים ביוזמה השתתפו בסדנאות העצמה בנושא מגדר ו-2.7% השתתפו בחוג גלישת גלים.
- **מענים בתחום הרגשי** – 88.5% מהתלמידים ביוזמה קיבלו לפחות מענה רגשי אחד. 53.4% מהתלמידים השתתפו בטיפול רגשי פרטני או קבוצתי ו-8.8% מהתלמידים קיבלו סיוע בהתערבות של גורמי רווחה. התקיימו ועדות בין-מקצועיות עבור 32.4% מהתלמידים, ואצל 81.8% מהתלמידים נערכו ביקורי בית על ידי צוות היוזמה.
- **מענים בתחום הבריאות ורווחת החיים** – 75.7% מהתלמידים ביוזמה קיבלו מענה אחד לפחות בתחום הבריאות ורווחת החיים. 60.1% קיבלו מינויים לחדרי כושר; 31.1% מהתלמידים קיבלו טיפולי שיניים; 12.8% קיבלו סיוע ברכישת משקפי ראייה או עדשות מגע; 9.5% השתתפו בסדנה למיניות בריאה.
- **מענים בתחום הכלכלי** – 37.8% מהתלמידים ומשפחותיהם קיבלו סיוע כלכלי מהיוזמה בעזרת מענה כלכלי אחד לפחות. 35.8% קיבלו תלושים לקניית מזון בחגים; 25.7% קיבלו סיוע ברכישת ביגוד; 13.5% מהתלמידים קיבלו סיוע בתשלומים לבית הספר.
- **מענים משותפים להורים ולילדים** – בסך הכול 53.4% מההורים ומהתלמידים ביוזמה השתתפו באחד מהמענים המשותפים להורים ולילדים. 35.1% מהתלמידים והורים השתתפו בפעילויות משותפות של כדורגל (לאבות ולבנים) ובישול (לאימהות ולבנות) ו-31.8% מהורי התלמידים קיבלו הדרכת הורים שנועדה לשיפור הקשר בין ההורים לתלמידים ובין ההורים לבית הספר.
- **הכנה לצבא** – 77.7% מהתלמידים השתתפו בקורס הכנה לצבא מטעם היוזמה.

תפוקות ותוצאות של היוזמה

1. תפוקות היוזמה בבית הספר התיכון

חל שיפור בתפקוד התלמידים בתחום התלמידאות (נוכחות סדירה, השתתפות והכנת שיעורי בית), בתפקוד בתחומים החברתי, הרגשי וההתנהגותי ובהישגים תקינים בלימודים. שיעור התלמידים שהיה להם קושי לפחות בתחום אחד ירד, וגם שיעור התלמידים שהתקשו בשלושת התחומים ירד. צוות המחקר עשה גם ניתוח של ההישגים במבחני הבגרות של תלמידי היוזמה מבתי הספר 'בית וגן' ו'המר' (מרבית תלמידי היוזמה למדו בבתי ספר אלו) ובחלוקה לפי שלושת השנתונים.

ככלל, אחוז הזכאות לבגרות של התלמידים והתלמידות שהשתתפו ביוזמה היה גבוה. כך למשל, בשנים 2019 ו-2020 כלל תלמידי היוזמה היו זכאים לבגרות. בכל השנים, אחוז הזכאות לבגרות של משתתפי היוזמה היה גבוה מאחוז הזכאות של

קבוצת הדומים. כמו כן אחוז הזכאות לבגרות של משתתפי היוזמה היה גבוה מאחוז הזכאות של כלל התלמידים היהודים בישראל בשנים 2018 ו-2019.

2. זכאות לתעודת בגרות איכותית

מרבית משתתפי היוזמה היו זכאים לתעודת בגרות איכותית. בשנת 2018 שיעור הזכאות לבגרות איכותית הן בקרב המשתתפים הן בקרב המשתתפות עמד על יותר מ-80.0%. שיעורי הזכאות לבגרות איכותית שלהם בשנה זו היו גבוהים משיעורי הזכאות של כלל התלמידים היהודים בישראל באותה שנה (72.3%). בשנת 2019, שיעור הזכאות לבגרות איכותית של משתתפי היוזמה גם היה גבוה משיעור הזכאות לבגרות איכותית של כלל התלמידים היהודים בישראל באותה שנה (73.5%). כלל התלמידים הבנים משתתפי היוזמה היו זכאים לבגרות איכותית, ואילו שיעור הבנות משתתפות היוזמה הזכאיות עמד על 75.0%. השוואה בין יוצאי אתיופיה למי שאינם יוצאי אתיופיה מעלה כי בשנת 2019 שיעור הזכאות לבגרות איכותית בקרב תלמידות משתתפות היוזמה יוצאות אתיופיה עמד על 100.0% ואילו בקרב שאר התלמידות על 66.7%. בשנת 2020 כלל משתתפי היוזמה היו זכאים לבגרות איכותית. לבסוף, ניכר כי לאורך השנים אחוז הזכאות לבגרות איכותית בקרב משתתפי היוזמה היה יציב או במגמת עלייה, מלבד ירידה בזכאות בקרב תלמידות בשנת 2019.

בסך הכול אחוז הזכאות לבגרות כללית (בין 89.0% ל-100.0%) ואחוז הזכאות לבגרות איכותית (בין 75.0% ל-100.0%) היה גבוה בקרב משתתפי היוזמה. ברוב המקרים אחוזי הזכאות לבגרות כללית ולבגרות איכותית וגם אחוזי הזכאות לבגרות ב-4-5 יחידות לימוד במתמטיקה היו דומים לאחוזי הזכאות של כלל תלמידי בתי הספר שבהם למדו משתתפי היוזמה, 'בית וגן' ו'המר', או גבוהים מהם, והם גם היו גבוהים ברוב המוחלט של המקרים מאחוזי הזכאות בקרב קבוצת הדומים. למרות אחוזי הזכאות הגבוהים, הציונים הממוצעים של הבגרויות היו מעט נמוכים מהציונים הממוצעים של כלל התלמידים היהודים בישראל בשנים 2018 ו-2019. הציון הממוצע של הבגרויות (כולל נקודות בונוסים) בקרב משתתפי היוזמה היה כ-80.0, בכל שלוש שנות סיום הלימודים של שנתוני היוזמה. אף שבמהלך שנות פעילות היוזמה נראה היה כי יש הבדלים חברתיים-כלכליים בין משתתפי היוזמה יוצאי אתיופיה ובין שאר התלמידים משתתפי היוזמה, אפשר להיווכח כי ברוב המקרים לא היו הבדלים ניכרים בהישגים בבגרויות.

היבטים ייחודיים ביוזמה

כפי שעלה מדברי המרואיינים, אחד ההיבטים הייחודיים ביותר ביוזמה היה שילוב בין תפיסה המצדדת בהתערבות הוליסטית לתפיסה התומכת בטיפוח פרטני בכל ילד בתוך המערך החינוכי. שילוב זה אינו מתאפשר בדרך כלל במערכות חינוך, מכיוון שהוא דורש משאבים רבים ומגוונים. החל משלב חטיבת הביניים נבנתה לכל משתתף ביוזמה, בשיתוף בית הספר והמשפחה, תוכנית אישית המותאמת לצרכיו הרגשיים, החברתיים, הבריאותיים והלימודיים. חלק מהמרואיינים ציינו נקודת חוזק נוספת ייחודית לתוכנית: שיתוף הילדים בבניית התוכניות האישיות. השיתוף תרם למחויבות הילדים ליוזמה ולהתפתחותם. עוד נקודת חוזק שצינו המרואיינים היא שיתוף פעולה בין הגורמים מפעילי היוזמה. ועוד היבט ייחודי ביוזמה הוא ההתבססות על מיצוי המענים העירוניים והממשלתיים לתלמידים ולהוריהם וגישור על הפער ביניהם ובין המענים החסרים, על ידי שימוש בתקציב היוזמה. כמו כן ציינו המרואיינים את היכולת של מפעילי היוזמה ליצור קשר עם גורמים רלוונטיים לרווחת הילדים, כדי לממש לפי חוק את כל זכויות הילדים. היבט חיובי ייחודי נוסף שעלה בדברי כמה מהמרואיינים היה היעדר תנאי סף שעל משתתפי היוזמה לעמוד בהם.

מפעילי היוזמה ניסו גם לשמור על קשר רציף עם כל משתתפי היוזמה, גם עם מי שבחרו להפסיק את השתתפותם הפעילה; המפעילים לא ויתרו מצידם אף לא על משתתף אחד. כל המרואיינים ציינו גם את התקציב הגמיש של היוזמה. היוזמה פעלה כדי למצות את הזכויות והמענים המגיעים למשתתפים על פי חוק, ואם היו צרכים שלהם לא ניתן מענה מטעם המדינה, היוזמה סיפקה אותם מתקציבה. אתגר שצוין הוא בהתמודדות עם השונות בין תלמידי היוזמה לשאר התלמידים הלומדים בבתי הספר שבהם למדו משתתפי היוזמה. תלמידי היוזמה קיבלו סבסוד ניכר ומימון רחב לצורכיהם, ואילו תלמידים אחרים בבתי הספר שבהם למדו לא קיבלו את כל המענים הללו. עם זאת, מנהלי היוזמה ומפעיליה מאמינים שאומנם הקושי קיים, אך בתי הספר והתלמידים האחרים יצאו גם הם נשכרים מן היוזמה, לעיתים בדרכים עקיפות, למשל בעקבות שיפוץ במבנים והרחבת תוכנית 'יובלים' לכלל התלמידים בחטיבת הביניים.

תרומת היוזמה

1. תרומה לתלמידים ולמשפחותיהם

רוב המרואיינים ציינו תרומה של היוזמה בתחום הלימודי: לתפיסתם, היוזמה נטעה בתלמידים תשוקה ללימודים. היא אפשרה להם פניות ללימודים וסיפקה סיוע לימודי. כל אלה תרמו להשגת המטרה של סיום הלימודים בתיכון בהצלחה. לפי תפיסת המרואיינים, לולא פעילות היוזמה, תלמידים ממשפחות מוחלשות היו מגיעים להישגים טובים פחות בלימודים. נוסף על כך, עזרה היוזמה בקשר בין התלמידים להוריהם ובין התלמידים לבית הספר בכל הקשור בלימודים.

תרומה נוספת לתלמידים, כפי שציינו רוב המרואיינים, היא בתחום חברתי-רגשי. המרואיינים סיפרו שליווי תלמידי היוזמה על פני השנים נטע בתלמידים תחושת ביטחון ואת הידיעה שיש להם אל מי לפנות אם הם זקוקים לעזרה. התלמידים קיבלו את המענים ואת הליווי הצמוד בלי תנאי.

לפי תפיסות המרואיינים, היוזמה תרמה גם להוריהם של תלמידי היוזמה. כאמור, מקורם של רוב משתתפי היוזמה במשפחות במצב חברתי-כלכלי בינוני ונמוך; חלקם עלו לארץ מאתיופיה וממדינות אחרות. המרואיינים העידו כי היוזמה סייעה להם בתהליכי הקליטה בארץ ובתהליכי קבלת החלטות בקשר לילדים. חלק מן המרואיינים ציינו בהקשר זה כי אחד הקשיים המרכזיים של משתתפי היוזמה נגע לעובדה שהאחים של תלמידי היוזמה לא קיבלו ממנה מענה, והיה בכך כדי ליצור אי-שוויון בתוך המשפחה.

לבסוף, הישג נוסף של היוזמה ותרומתה לתלמידים באו לידי ביטוי בשיעור גבוה של משתתפי היוזמה שהתגייסו לצבא ולשירות לאומי, שמקדם את מימוש מטרת-העל של היוזמה – לאפשר למשתתפיה שילוב מיטבי בחברה הישראלית בבגרותם.

¹ תוכנית להעשרה לימודית, העצמה אישית וקידום ההתנדבות בקהילה. התוכנית הופעלה על ידי החברה לתועלת הציבור 'יובלים' בכמה רשויות מקומיות בישראל.

2. תרומת היוזמה לקהילה

המרואיינים ציינו כי לפני פעילות היוזמה היה נהוג ברחבי הארץ שתלמידים יוצאי אתיופיה לומדים בבתי ספר הומוגניים מבחינה עדתית. בשנים שלאחר תחילת פעילותה של היוזמה, בעיריית בת ים הוחלט ללמוד ממנה ולנסות לחתור להטרוגניות גם בבתי הספר האחרים בעיר. המרואיינים סיפרו שבשש השנים הראשונות לפעילות היוזמה הגיעו נציגים מערים אחרות בארץ כדי ללמוד על דרכים לעבודה עם קבוצות הטרוגניות.

סיכום ותובנות

יוזמת ויצמן-בת ים היא תוכנית ייחודית בזכות ההשקעה הכספית הגדולה בה ובזכות הליווי על פני שנים רבות. הפצה ושכפול של תוכנית מסוגה מאתגרים ביותר. עם זאת, אפשר ללמוד ממנה על היבטים ייחודיים ומיטביים לתוכניות חינוך ראשית, ישנם יתרונות רבים בפעולה לפי מודל חינוך המשלב טיפול הוליסטי ופרטני במסגרות חינוך, בין בבתי ספר ובין בתוכניות חינוך אחרות. שנית, ישנו יתרון באפשרות לקדם את מטרות התוכנית על בסיס שימוש במקורות תקציב מגוונים וגמישים. שלישית, הצלחת היוזמה התבססה בין היתר על יצירת שותפויות מרובות ומתמשכות עם גורמים בקהילה ובמערכות למיניהן. ולבסוף, היוזמה הסתייעה במחקר הערכה מלווה על פני שנות פעילותה, ובכך היה כדי לאפשר לה לשפר בהתמדה את תהליכי העבודה. כך בין היתר הצליחה היוזמה להתאים את עצמה לתופעות שלא נצפו מראש ולמלא את צורכיהם של משתתפי היוזמה ומשפחותיהם.

תוכן עניינים

1	1. מבוא
2	2. המחקר
2	2.1 מטרת המחקר
2	2.2 שיטות המחקר
4	2.3 אתיקה במחקר
5	3. ממצאים
5	3.1 מטרות היוזמה
6	3.2 התפתחות יוזמת ויצמן-בת ים עם השנים
28	3.3 היבטים ייחודיים ביוזמה ותרומתה
32	4. מגבלות המחקר
33	5. סיכום ותובנות
35	עוד פרסומים של המכון בנושא
36	מקורות
37	נספח א'

רשימת לוחות

7	לוח 1: השנתונים ביוזמה לפי כיתה ושנת לימודים
9	לוח 2: הגורמים השותפים להפעלת היוזמה ובעלי התפקידים מטעמם
17	לוח 3: משתתפי היוזמה שקיבלו מענים, לפי בית ספר
17	לוח 4: משתתפי היוזמה שקיבלו מענים, לפי שנתון ביוזמה
18	לוח 5: משתתפי היוזמה שקיבלו מענים, לפי מגדר
18	לוח 6: משתתפי היוזמה שקיבלו מענים, לפי קבוצה באוכלוסייה

רשימת לוחות בנספח

- 37 לוח א'1: נבחנות בבחינות בגרות: משתתפות ביוזמה, כלל התלמידות בבית הספר 'בית וגן' ותלמידות בקבוצת הדומים לפי הישגים, בשנים 2018-2020
- 38 לוח א'2: נבחנות בבחינות בגרות: משתתפות ביוזמה יוצאות אתיופיה ושאר התלמידות בבית הספר 'בית וגן', לפי הישגים, בשנים 2018-2020
- 39 לוח א'3: נבחנים בבחינות בגרות: משתתפים ביוזמה, כלל התלמידים בבית הספר 'המר' ותלמידים בקבוצת הדומים, לפי הישגים, בשנים 2018-2020
- 40 לוח א'4: נבחנים בבחינות בגרות: משתתפים ביוזמה יוצאי אתיופיה ושאר התלמידים בבית הספר 'המר', לפי הישגים, בשנים 2018-2020
- 41 לוח א'5: נבחנים בבחינות בגרות: תלמידים יהודים בישראל לפי הישגים, בשנים 2018-2019

רשימת תרשימים

- 8 תרשים 1: התלמידים ביוזמה בשלוש שנות ההפעלה הראשונות
- 16 תרשים 2: משתתפי היוזמה לפי סוג המענים שקיבלו
- 19 תרשים 3: משתתפי היוזמה לפי תקינות התפקוד ולפי תחומי התפקוד, בשנות הלימודים תשע"ז ותשע"ח
- 20 תרשים 4א': זכאים לבגרות בחלוקה לתלמידים ולתלמידות: בקרב משתתפי היוזמה שלמדו בבתי הספר 'בית וגן' ו'המר' לעומת כלל התלמידים והתלמידות שלמדו בבתי הספר של משתתפי היוזמה ולעומת קבוצת הדומים, בשנים 2018-2020
- 21 תרשים 4ב': זכאים לבגרות בקרב משתתפי היוזמה, בחלוקה לתלמידים ולתלמידות: יוצאי אתיופיה לעומת שאר משתתפי היוזמה, בשנת 2018
- 22 תרשים 5א': זכאים לבגרות איכותית בקרב משתתפי היוזמה שלמדו בבתי הספר 'בית וגן' ו'המר', בחלוקה לתלמידים ולתלמידות, בשנים 2018-2020
- 22 תרשים 5ב': זכאים לבגרות איכותית בקרב משתתפי היוזמה, בחלוקה לתלמידים ולתלמידות: יוצאי אתיופיה לעומת שאר משתתפי היוזמה, בשנים 2018-2020
- 23 תרשים 6א': ציון בגריות ממוצע בקרב משתתפי היוזמה, בחלוקה לתלמידים ולתלמידות, בשנים 2018-2020
- 24 תרשים 6ב': ציון בגריות ממוצע בקרב משתתפי היוזמה, בחלוקה לתלמידים ולתלמידות: יוצאי אתיופיה לעומת שאר משתתפי היוזמה, בשנים 2018-2020

- 25 תרשים 7א': זכאים לבגרות באנגלית ברמת 4-5 יחידות, בחלוקה לתלמידים ולתלמידות: בקרב משתתפי היוזמה שלמדו בבתי הספר 'בית וגן' ו'המר' לעומת כלל התלמידים והתלמידות שלמדו בבתי הספר של משתתפי היוזמה ולעומת קבוצות הדומים, בשנים 2018-2020
- 26 תרשים 7ב': זכאים לבגרות באנגלית ברמת 4-5 יחידות בקרב משתתפי היוזמה, בחלוקה לתלמידים ולתלמידות: יוצאי אתיופיה לעומת שאר משתתפי היוזמה, בשנים 2018-2020
- 27 תרשים 8א': זכאים לבגרות במתמטיקה ברמת 4-5 יחידות, בחלוקה לתלמידים ולתלמידות: בקרב משתתפי היוזמה שלמדו בבתי הספר 'בית וגן' ו'המר' לעומת כלל התלמידים והתלמידות שלמדו בבתי הספר של משתתפי היוזמה ולעומת קבוצות הדומים, בשנים 2018-2020
- 27 תרשים 8ב': זכאים לבגרות במתמטיקה ברמת 4-5 יחידות בקרב משתתפי היוזמה, בחלוקה לתלמידים ולתלמידות: יוצאי אתיופיה לעומת שאר משתתפי היוזמה, בשנים 2018-2020